

Breukelse Bad- en Zweminrichting een eeuw geleden opgericht

W. den Hartog

Griftenstein 22, 3621 XK Breukelen

"Ik heb de eer U hierbij te doen toekomen de beschikking van den heer Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid d.d. 16 dezer, . . . waarbij vergunning wordt verleend tot het leggen van eene drijvende zwem- en badinrichting in het bassin van den grondduiker voor den Heycop, achter den westelijken dijk van het Merwede-kanaal, zoomede tot het maken van een toegang van den dijk daarheen, onder de gemeente Breukelen-Nijenrode". Aldus een gedeelte van de inhoud van een brief die de Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht op 21 juli 1892 stuurde aan Burge-meester en Wethouders van Breukelen-Nijenrode.¹

In andere artikelen over het ontstaan van het Merwedekanaal (thans Amsterdam-Rijnkanaal) kwamen voor de Breukelse bevolking een heleboel *nadelen* van de kanaalaanleg naar voren: De middenstand leed schade doordat de grote scheepvaart niet langer direkt langs het dorp over de Vecht ging. De pachter van de Vechtbrug en de beide gemeenten Breukelen zagen hun inkomsten uit de bruggelden schrikbarend teruglopen. Verscheidene boeren moesten land afstaan en een deel van wat overbleef lag ineens ver weg en was moeilijk bereikbaar geworden. De reistijd tussen Breukelen-dorp en het station van Breukelen werd langer door de draaibrug in de Poeldijk. Doordat die brug zo vaak opengedraaid stond moest er vaak en lang in weer en wind worden gewacht; er kwamen pas acht jaar laterabri's. De verkeersdruk op de Poeldijk nam toe, omdat andere wegen naar het westen toe radicaal waren afgekapt.

Maar ik heb *goed* nieuws te vertellen. Als nevenverschijnsel van de kanaalaanleg kreeg Breukelen een openluchtwembad.

Societeit de Breukelsche Bad & Zwem Inrichting

Het initiatief tot de aanleg van een zwembad kwam van Dr. A. Mijnlief en een onbekend aantal medestanders, waaronder burgemeester J.Th.A. Braams. Mijnlief was arts in Breukelen-Nijenrode en voelde zich nauw betrokken bij alles wat verband hield met de volksgezondheid. Zij richtten in 1892 met elkaar de "Societeit de Breukelsche Bad & Zwem Inrichting" op.²

Deze vereniging legde "in de bermsloot van 't Merwedekanaal",² tussen het kanaal en de spoorweg Utrecht-Amsterdam,³ een zwemgelegenheid aan, met daarbij een drijvend vlot waarop zes kleedhokjes waren gebouwd. Deze bouwwijze was nodig omdat aanvankelijk, op last van het Waterschap Heycop genaamd de Lange Vliet, alles wat met het zwembad te maken had gedurende de periode van 1 oktober tot eind april moest worden verwijderd en elders opgeslagen (zie ook Afbeelding 1).

Bij dezen geeft het Bestuur van het Waterschap HEIJCOP genaamd de Lange Vliet vergunning ~~aan~~ ingevolge art. 6. van de Heur op den Overeen aan *Jan Theodore Adrien Braams* burgemeester van Breukelen. e.a. tot ~~4~~ maken van een volks- zwembad en badinrichting in de omgelegen kerkwaard. aan den Oostelijken dijk bereikt gem. Breukelen-Nijenrode had. B n^o 975 op voorwaarde dat:

- a. de gehele lengte niet meer dan 35 Meter zal te dragen en de uitstanden door een drijver worden afgesloten
- b. dat van 1 October tot ultimo April van ieder jaar alle balken en de gehele inrichting opgeruimd zullen wesen.
- c. dat wanmeer sussehen 1 Mei en ultimo September ~~4~~ water tot 0.10 + AP is gestegen, alles wat op 't water staat of drijft tijdelijk opgeruimd wordh.
- d. dat geen palen, planken, of wat ook in 't water of in den bodem van, en geen zand of anderszins tot verondieping van de Heijcop zal mogen worden aangebraecht
- e. de drijvers zullen balken van niet dikker dan 10 cm. moeten wesen.
- f. dat alle ruijt of vuil wat zich daar ter plaatse moecht ophoopen, onmiddellijk worde weggeruimd.
- g. en dat de scheepvaart niet belemmerd worde

Afb. 1. Gedeelte van de voorwaarden welke het Waterschap bij vernieuwing van de vergunning op 8 maart 1900 nog steeds aan het gedogen van het zwembad verbond. (Document bewaard in Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 884, als een stuk dat later is toegevoegd aan brief nr. A/B 27; zie noot 4 bij dit artikel.)

Het zwembad lag naar alle kanten open en bloot in het landschap. In 1899 gaf de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid toestemming om op de Kanaaldijk-Oost over een afstand van 35 meter een liguster- of doornhaag aan te brengen, waardoor de afscherming van het zwembad wat verbeterd werd.⁴

Iedereen kon lid worden van de BBZI, tegen een inschrijfgeld van f 5,- en een jaarlijkse contributie van f 4,-. "Zij ontvingen hiervoor elk een sleutel en konden met hunne kinderen, beneden 12 jaar gedurende het geheele seizoen kosteloos gebruik maken van de inrichting."²

Omdat in de beginperiode de onderhoudskosten laag waren kon uit een deel van de inkomsten een reserve-fonds worden gevormd. De inrichting kon met behulp van dat fonds later worden uitgebreid tot een op palen gebouwd complex van acht kleedhokjes.²

Rond de eeuwwisseling was de financiële toestand van het zwembad slechter dan in de beginfase. De rekening van ontvangsten en uitgaven sloot over zowel 1900 als over 1901 af met een tekort. Bij het gemeentebestuur van Breukelen-Nijenrode werd aangeklopt om een jaarlijkse subsidie van f 100,-. Omdat het gemeentebestuur van oordeel was "dat het gewenscht is de gezegde inrichting te steunen" kregen ze f 25,- toegezegd.⁵ Voorwaarde was dat de rekening van de vereniging jaarlijks ter goedkeuring aan de gemeenteraad moest worden voorgelegd. In de voorgaande jaren was het zwembadbestuur op dit punt in gebreke gebleven. Toen de Raad daar haar verwondering over uitsprak kreeg men te horen "dat wel regelmatig boek is gehouden doch

eene openlijke rekening en verantwoording niet is gedaan omdat de penningmeester niet te vlug met zijn werk is".⁵ Om onduidelijke redenen werd ook daarna nooit verantwoording afgelegd en daarom werd het toegezegde subsidiebedrag ook nooit uitgekeerd.⁶

Zwembad in verval geraakt

Er blijkt in de jaren daarna nog meer te zijn misgegaan. Het ledenaantal van de "Societeit de Breukelsche Bad & Zwem Inrichting" nam af. Het bestuur hield in de praktijk op als zodanig te functioneren. Burgemeester Braams, die zich steeds een voorstander van een openbaar zwembad had getoond, werd opgevolgd door burgemeester Mr. M.P. Thomassen à Thuessink van der Hoop van Slochteren. De zwemplaats onderaan de dijk van het Merwedekanaal bleef onbeheerd liggen, maar werd bij mooi weer nog wel regelmatig gebruikt.

In de vergadering van de gemeenteraad van Breukelen-Nijenrode van 5 januari 1911 wees het raadslid M. Matthes er op dat van de destijds door de Volksbad- en zweminrichting gebouwde voorzieningen, zoals kleedhokjes en dergelijke, niets meer aanwezig was; "de zaak is finaal afgebroken". "Spreker zou er voor zijn dat in deze iets werd gedaan opdat er een gelegenheid om te zwemmen bleef bestaan waar een ieder kosteloos gebruik van kon maken". Wethouder M. van Waart vond dat de bad- en zweminrichting op een "minder geschikte plaats" lag. Toch stemde de raad er mee in dat de voorzitter zou gaan onderzoeken wat in deze zaak kon worden gedaan.⁶

In de raadsvergadering van 15 juli 1912 kwam een voorstel van B&W ter tafel om van gemeentewege over te gaan tot herstel van de algemene bad- en zweminrichting. Ze presenteerden dit agendapunt echter "onder zeer groote restrictie en beperking". "Het plan van herstelling op zeer eenvoudigen schaal zal minstens eene uitgave vorderen van f 325,- en men zal dan toch nog een zeer primitieve bad- en Zweminrichting bezitten".⁷

Het raadslid Verbiest vond het voorstel te mager. Er werd in die tijd op de bad- en zwemplaats gezwommen zonder dat er enige afscheiding was van de openbare weg. Dat was volgens hem niet aanvaardbaar. Dan moest het maar wat meer gaan kosten, want er was beslist behoefte aan een zwemplaats. "Wijst men van gemeentewege geen plaats aan, dan gaan de jongens overal zwemmen", en dat vond hij, met het oog op de zedelijkheid, bedenkelijk.⁷ Blijkbaar was Verbiest in eigen kring al begonnen de geesten rijp te maken voor het toestaan van een hogere uitgave, want het raadslid H.G. de Bruyn, die na hem sprak, meldde "met zeer veel belangstelling te hebben gelezen het verslag van de Rooms-Katholieke Kiesvereniging, waarin den Heer Verbiest hulde wordt gebracht, dat hij de zaak voor eene Volksbad- en zweminrichting ter hand genomen heeft. Spreker sluit zich bij die hulde aan".⁷ Anderen waren wat terughoudender en wilden eerst wel eens nader uitgewerkte plannen en een begroting zien. Uiteindelijk vonden de Raadsleden elkaar unaniem in de opvatting dat het de voorkeur verdiende opnieuw "een Vereeniging in 't leven te roepen en dan in uitzicht te stellen - zoo noodig - van gemeentewege 't zij de stichtingskosten, 't zij een ruime subsidie en meer dan gewoon toezicht te waarborgen".⁷

Tijdens de raadsdiscussie over dit onderwerp werd nog in overweging gegeven de bad- en zweminrichting te verplaatsen naar het water bij het brugje bij Ameland, aan de Breukelerwaardse dijk. Dit kreeg echter geen vervolg. Besloten werd uiteindelijk om het bestuur van het Waterschap Heycop genaamd de Lange Vliet te vragen de bestaande bad- en zweminrichting schoon te maken en verder af te wachten of een vereniging tot stand zou komen.⁷

Vereniging opnieuw actief

De gewenste vereniging kwam er al spoedig en zonder al te veel moeite. De oude "Societeit de Breukelsche Bad & Zwem Inrichting" was nooit opgeheven en kon weer tot leven worden gewekt. Er werd een voorlopig bestuur gevormd, met Teunis de Jager als voorzitter. Voortvarend werd een plan ontwikkeld om in een gedeelte van de "rivier" de Heycop een nieuwe bad- en zweminrichting te mogen plaatsen. Op 10 februari 1913 stuurden B&W van Breukelen-Nijenrode een verzoek om toestemming, vergezeld van een warme aanbeveling door het gemeentebestuur, door aan het bestuur van het Waterschap Heycop genaamd de Lange Vliet.⁸ Op 11 juli 1913 kwam bij de gemeenteraad een brief van de vereniging binnen waarin zij meedeelde dat na het verkrijgen van de noodzakelijke vergunning een plan was uitgewerkt voor de gewenste nieuwe bad- en zweminrichting. Aan de brief was een begroting toegevoegd waaruit bleek dat de stichtingskosten f 1225,- zouden bedragen. Omdat de vereniging daarvoor niet zelf het geld had, werd voor dat bedrag een gemeentelijke subsidie aangevraagd.⁹

Het gemeentebestuur vond het gevraagde bedrag klaarblijkelijk te hoog, want in mei 1914 was er sprake van een gewijzigde begroting, waarin sprake was van f 1000,- aan stichtingskosten en jaarlijkse exploitatielasten tot een totaal van f 100,-, waarvan f 60,- gedekt zou moeten worden door een jaarlijkse subsidie van de gemeente (zie ook Afbeelding 2).¹⁰

Begroting van Jaarlijksche Inkomsten en Uitgaven der Volks Bad- en Zweminrichting Breukelen			
<i>Vermoedelijke Inkomsten</i>		<i>Vermoedelijke Uitgaven</i>	
Contributie gewone leden (20)	10,00	Salaris Badmeester	60,00
Contributie leden boven de 18 jaar in het bezit van een sleutel (25)	25,00	Jaarlijks onderhoud der Inrichting	25,00
Kinderen van leden* (40)	5,00	Schoonmaken/materiaal	5,00
Jaarlijkse subsidie der gemeente	60,00	Schoonmaken van het water	10,00
	f 100,00		f 100,00

* Kinderen van leden (beneden 18 jaar) betalen 1/4 der contributie.
Aan hun wordt echter geen sleutel verstrekt.

Afb. 2. Ontwerp-begroting van het zwembad, zoals deze door het zwembadbestuur in mei 1914 werd overlegd aan het gemeentebestuur van Breukelen-Nijenrode (bron: zie noot 10).

De verstandhouding tussen vereniging en gemeentebestuur was goed. Het bestuur der Volks Bad- en Zweminrichting te Breukelen had zich tot H.M. de Koningin gewend voor het verkrijgen van koninklijke goedkeuring van haar statuten en rechtspersoonlijkheid voor de vereniging. Als reactie daarop vroeg de Officier van Justitie te Utrecht de Breukelse burgemeester M. van der Hoop van Slochteren op 20 mei 1914 om nadere informatie over de vereniging en haar bestuurders.¹¹ Deze brief werd op 19 juni 1914 in zeer positieve zin beantwoord.¹²

Gespannen verhouding tussen zwembadbestuur en gemeente

Op 11 oktober 1921 zonden Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht een rondschrijven aan alle gemeentebesturen in de provincie. De Provinciale Staten hadden hen in de voorafgaande zomer opgedragen een onderzoek in te stellen naar de in de provincie aanwezige bad- en zweminrichtingen. In verband met de uitvoering van die taak vroegen ze de gemeentebesturen om nadere informatie.¹³

B&W van Breukelen-Nijenrode stuurden de door hen ontvangen brief meteen door aan het bestuur van de "Societeit de Breukelse Bad- & Zweminrichting". Dat bestuur reageerde al op 17 oktober 1921.² Uit hun brief blijkt dat toen nog steeds het weer wat opgeknapt oude zwembad in gebruik was. Om het aantal leden, dat in de malaiseperiode van zo'n tien jaar tevoren tot 15 was gedaald, weer op te krikken had men de contributie verlaagd tot f 2,- per jaar. Deze maatregel was mede bedoeld om het zwemmen en baden van de dorpsjeugd in het Merwedekanaal terug te dringen. Ook had men voor de kleintjes bij het zwembad een zogenaamde pierebak aangelegd. Het aantal gezinnen dat lid was van de vereniging was daarna opgelopen tot 45. Kort tevoren waren in het aanbod tevens zwemlessen voor de jeugd opgenomen, tegen een extra bijdrage van f 10,- per persoon. Daarvan was in de zomer van 1921 tamelijk druk gebruik gemaakt.

Daarna werd de rapportage somberder. Gemeld werd dat het gebouwtje met de kleedhokjes in zeer slechte staat verkeerde en in feite groot gevaar opleverde voor hen die er nog gebruik van maakten. Reparatie werd niet meer mogelijk geacht. De reserves waarover de vereniging beschikte werden nog net voldoende geacht om de inrichting in 1922 te laten slopen. Geld voor nieuwbouw was er niet.²

Vervolgens kwam enige gegriefdheid in de brief tot uiting. Sprekend over de noodzaak van fondsenwerving om het bad opnieuw te kunnen inrichten, merkte men op: "Van het voornemen, om hiertoe ook een verzoek tot den Raad onzer Gemeente te richten, heeft men afgezien daar dit reeds eenige keeren vergeefs geschied is en men gegronde redenen heeft om te veronderstellen dat de Raad ook nu weer afwijzend over een dergelijk verzoek zal beschikken". Ook werd vermeld dat men weinig hoop had op steun van bepaalde particulieren, omdat die er de voorkeur aan gaven "in Loosdrecht of elders te baden".²

Het gemeentebestuur volhardde in zijn tweeslachtige houding. In zijn antwoord aan Gedeputeerde Staten, gedateerd 2 november 1921, werd eerst een hoeveelheid zakelijke informatie doorgegeven. Na tevens gewezen te hebben op de slechte financiële positie van het zwembad, eindigden ze met de mededeling "dat er in deze gemeente wel behoefte bestaat aan een

goede Bad- en Zweminrichting, en wij dan ook gaarne bereid zijn, wanneer een eventueel verzoek bij den Gemeenteraad in komt, om subsidie, in dezen onze medewerking te verlenen".³

Uit dit laatste putte het bestuur van het zwembad blijkbaar de moed om toch weer dapper door te gaan.

Over dat vervolg is later misschien meer te vertellen. Want één ding is zeker, het bad bleef, eerst nog op de oude plek en vanaf omstreeks 1930 aan de Meent. Het bestaat tot op de dag van vandaag. Maar ook nu weer is het gesternte boven ons bad uiterst somber: de jaarlijkse ledenvergadering heeft op 14 april 1992, op voorstel van het bestuur moeten besluiten het bad op termijn te sluiten. De jaarlijkse exploitatiekosten van een openbaar zwembad zijn zodanig opgelopen, dat die voor een particuliere vereniging niet meer te dragen zijn. Alleen de gemeente Breukelen zou het tij nog kunnen doen keren.

Noten

- 1 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode (Gemeentehuis te Breukelen), inv. nr. 8⁷⁷. Agenda 1892. Daarin: nr. A/B 42, brief d.d. 21 juli 1892 van de Commissaris der Koningin aan B&W van Breukelen-Nijenrode betreffende Adres Dr. A. Mijnliefv c.s.
- 2 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 8¹²⁶. Agenda 1921, deel 4. Daarin: brief d.d. 17 oktober 1921 van Jac. Schippers, secretaris van het zwembadbestuur, aan B&W van Breukelen-Nijenrode.
- 3 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 8¹²⁶. Agenda 1921, deel 4. Daarin: brief nr. 17A.Z., d.d. 2 november 1921, van B&W van Breukelen-Nijenrode aan Gedeputeerde Staten in de provincie Utrecht.
- 4 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 8⁸⁴. Agenda 1899. Daarin: nr. A/B 27, brief van de Commissaris der Koningin d.d. 11 oktober 1899, aan B&W van Breukelen-Nijenrode inzake Adres J.Th.A. Braams betreffende het Merwedekanaal, met daarbij de beschikking d.d. 7 oktober 1899 van de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, met bijlage van 3 bladzijden.
- 5 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 17. Notulen van de Raadsvergaderingen in de Gemeente Breukelen-Nijenrode, 15 Maart 1895 t/m 21 October 1903. Daarin: Notulen van het verhandelde in de openbare vergadering van den Raad der gemeente Breukelen-Nijenrode, gehouden den 13e Augustus 1902, blz. 338.
- 6 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 18. Notulen der Raadsvergaderingen in de Gemeente Breukelen-Nijenrode, 7 Januari 1904 t/m 27 December 1912. Daarin: Vergadering van den Gemeenteraad van Breukelen-Nijenrode, gehouden den 5 Januari 1911, blz. 291 - 292.
- 7 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 18. Daarin: Vergadering van den Gemeenteraad van Breukelen-Nijenrode, gehouden op 15 Juli 1912, blz. 370 - 372.
- 8 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 6¹⁰. Brievenboek 1913 - 1914. Daarin: brief nr. 68, d.d. 10 februari 1913, van B&W van Breukelen-Nijenrode aan het bestuur van het Groot Waterschap Heycop genaamd "de Lange Vliet" te Utrecht.
- 9 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 8¹⁰¹. Ingekomen stukken en minuten van uitgegane stukken, 1913. Daarin: brief van het bestuur van het zwembad aan de Raad der Gemeente Breukelen-Nijenrode, ingekomen 11 juli 1913.
- 10 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 8¹⁰². Agenda 1914. Daarin: Rub. XXIII, nr. 5, brief van het bestuur van het zwembad aan de Raad der Gemeente Breukelen-Nijenrode, ingekomen 11 mei 1914, met bijgevoegde begroting.
- 11 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 8¹⁰². Agenda 1914. Daarin: Rub. XXII, nr. 18, brief d.d. 20 mei 1914 van de Officier van Justitie, Arrondissement Utrecht, aan de burgemeester van Breukelen-Nijenrode.
- 12 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 6¹⁰. Brievenboek 1913 - 1914. Daarin: brief nr. 209, d.d. 19 juni 1914, van de burgemeester van Breukelen-Nijenrode aan de Officier van Justitie bij de Arrondissementsrechtbank te Utrecht.
- 13 Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode, inv. nr. 8¹²⁶. Agenda 1921, deel 4. Daarin: brief d.d. 11 oktober 1921 van Gedeputeerde Staten van Utrecht aan de Gemeentebesturen in de provincie Utrecht over Bad- en zweminrichtingen.